

Гільченко Олена Леонідівна

Проблема трансформації сучасного геополітичного коду України

УДК 327(477:100)
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2020-6.15>

Гільченко Олена Леонідівна
кандидат політичних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародних
відносин та зовнішньої політики
Маріупольського державного
університету
пр. Будівельників, 129-А,
Маріуполь, Донецька область, Україна

У дослідженні надане теоретичне обґрунтування необхідності подальшої трансформації геополітичного коду України на основі проаналізованих сучасних викликів і загроз національній безпеці держави. Актуальність дослідження полягає в тому, що ті внутрішньо й зовнішньополітичні процеси, які відбуваються нині в українській державі, роблять необхідним трансформацію основних орієнтирів геополітичного коду держави.

Метою дослідження є аналіз трансформації сучасного геополітичного коду України на основі аналізу чинників внутрішньополітичного й зовнішньополітичного становища України. У роботі використано низку методів політичної науки: системний підхід, інституційний підхід, критико-діалектичний і функціональний методи. Проаналізовано основні моделі геополітичного коду України, представлені в дослідженнях українських політологів В. Маддисона, В. Шахова, М. Герасіної, М. Панова, В. Журавського й Т. Ігнат'євої.

У роботі проаналізовані місцевий і регіональний рівні визначення геополітичного коду України й надана оцінка його ефективності для забезпечення національної безпеки держави (включаючи її політичну, економічну й військову складову частину). Визначено вигідність політико-географічного розташування України. Робиться висновок, що фактор географічного положення України як середньої європейської держави традиційно формував багатовекторність зовнішньої політики України. Але тепер на перший план повинен бути виведений західний вектор. Щодо східного вектора, то тут відносини в перспективі повинні будуватися на принципі прагматизму й виключно в рамках торговельно-економічного партнерства.

Проаналізований фактор безпеки, а саме добровільна відмова від ядерної зброї та її наслідки, позаблоковий статус країни й подальші зміни в базових законах України, що регулюють її зовнішню політику. У цьому напрямі трансформації геополітичного коду й перед загрозою порушення територіальної цілісності єдино правильним варіантом може стати членство України в НАТО.

Робиться висновок про необхідність побудови сучасної зовнішньої політики України на основі розуміння свого нового геополітичного коду. Політичні пріоритети повинні бути спрямовані тепер виключно на Захід із повним усвідомленням своєї геополітичної ролі як повноцінної європейської держави, яка будує свою політику на принципах демократії, прав людини й на вільних ринкових відносинах.

Ключові слова: геополітичний код, трансформація, моделі геополітичного коду, політико-географічне розташування, багатовекторність, позаблоковий статус, національна безпека.

Вступ. Під час формування основних принципів і напрямів зовнішньої політики сучасні держави використовують визначення свого геополітичного коду, тобто чітке з'ясування орієнтира багатовекторної системи політичних відносин держави за межами своєї національної території. Це визначення виробляється на основі аналізу державного статусу на місцевому, регіональному й, можливо, світовому рівні. Результат розробки свого геополітичного коду є базою для національної доктрини безпеки. Україна як відносно молода незалежна держава найбільш за інші країни відчула на собі протягом останніх 30 років результати зміни свого геополітичного коду, часто результати болючі, але необхідні.

Актуальність дослідження полягає в тому, що в сучасних умовах українська держава проходить черговий етап переосмислення національних інтересів, зовнішніх загроз, пріоритетів зовнішньоекономічної політики й розробки технологій нейтралізації та усунення локальних, регіональних і глобальних загроз національній безпеці. Ці внутрішньо й зовнішньополітичні процеси роблять

необхідним перегляд, трансформацію основних орієнтирів геополітичного коду держави.

Мета та завдання. Метою дослідження є аналіз трансформації сучасного геополітичного коду України на основі аналізу чинників внутрішньополітичного й зовнішньополітичного становища України. Основними завданнями виступають: характеристика наявних моделей геополітичного коду України; визначення його місцевого й регіонального рівнів; надання теоретичного обґрунтування необхідності подальшої трансформації геополітичного коду України на основі проаналізованих сучасних викликів і загроз національній безпеці держави.

Методи дослідження. Для розуміння сучасної характеристики геополітичного коду України й визначення об'єктивних причин необхідності його трансформації в ході дослідження було використано низку методів політичної науки. Через системний підхід окремі складові частини зовнішньої політики України були розглянуті як цілісний, саморегулювальний механізм, який перебуває в безперервній взаємодії з внутрішнім і зовнішнім політичним

середовищем держави. Інституційний підхід було взято за основу вивчення нормативно-правових інститутів, за допомогою яких формується геополітичний код української держави. За допомогою критико-діалектичного методу було вивчено внутрішні суперечності геополітики України, виявлено їхні суперечності й недоліки, запропоновано авторське бачення їхнього виправлення. На основі функціонального методу було з'ясовано важливість трансформації сучасного геополітичного коду України через оцінку його ефективності з позицій системи цінностей для української держави.

Результати. Історія формування самого визначення «геополітичний код» бере свій початок із кінця XIX – початку XX ст., коли «геополітика» й «політична географія» виділяються як окремі науки. Саме тоді на внутрішньополітичні процеси й світову політику почали дивитися з географічного боку. У процесі розвитку цих наукових напрямів почало складатися уявлення про природно-географічну природу зовнішньої політики держави, про необхідність застосування індивідуального підходу у виробленні принципів цієї зовнішньої політики, заснованого на аналізі зон національних інтересів, сфер впливу, відносин із сусідніми країнами, глобальних інтересів і так далі.

Проблема впровадження в політичну науку поняття «геополітичний код» отримала широку розробку в 60–80-х роках XX ст. Одним із перших поняття «стратегічний код» і «геополітичний код» використав Дж. Геддіс, описуючи політику різних американських адміністрацій під час аналізу американської зовнішньої політики часів «холодної війни» [15]. Потім американський дослідник А. Джордж говорив про операціональні коди, кожен з яких являє собою набір уявлень про світ певного політичного лідера [16]. А П. Тейлор запозичив поняття «геополітичний код» у Дж. Геддіса й застосував його в геополітиці. П. Тейлор вважає, що в кожній країні є свій певний геополітичний код, який може змінюватися протягом історії. Цей код містить кілька положень, які мають географічний сенс і є значущими для зовнішньої політики. Ця теорія була обґрунтована в роботі П. Тейлора й К. Флінта «Політична географія: світова економіка, держава-нація та локальність» [14].

Цікавим для дослідження геополітичного коду України є теорія К. Глікора, який акцентує на тому, що геополітичний аналіз насамперед визначає, «хто є дійовими особами, які беруть участь у геополітичній грі в певному просторі», й тут важливо не тільки виявляти стратегічних гравців, але й геополітичних пішаків [17].

Що стосується безпосередньо досліджень геополітичного коду України, то тут у сучасній науці існує кілька моделей його бачення, які сформува-лися в українській політичній науці за роки незалежності. Українські дослідники бачать проблему

зсередини, досліджують українську геополітику й виводять на підставі об'єктивних природно-історичних, соціально-економічних і культурно-релігійних факторів поняття геополітичного коду єдиної суверенної України.

Українська політична думка розвивається в руслі базової теоретичної основи, закладеної ще ідеологом поняття «геополітичний код» П. Тейлором. Згідно із цією концепцією трансформація геополітичної стратегії України пояснюється тим, що геополітичні коди не є чимось застиглим, вони постійно змінюються. Ці зміни можуть пояснюватися зниженням або, навпаки, підвищенням геополітичного статусу держави, або визначатися іншими різними факторами, серед яких зміна влади в країні, що часто приводить до зміни зовнішньополітичних пріоритетів.

Визначаючи найефективніші моделі геополітичного коду України, українські політологи приходять у цілому до єдиної позиції. Автором пропонується короткий огляд деяких із них.

В. Маддисон і В. Шахов у роботі «Сучасна українська геополітика» вказують на те, що «геополітичний вектор України спрямований на Європу, Азію та США, виходячи з її вигідного геополітичного положення, однак, враховуючи головні принципи, потрібно не розриватися на частини й визначитися, водночас залишаючись на всіх трьох напрямках» [5].

Т. Ігнат'єва в дослідженні «Українські землі в російських геополітичних кодах розвитку» доходить висновку, що геополітичний внутрішній код України формується з трьох генеральних векторів розвитку – Європейський Союз, Росія та морські рубежі (Південь). Втрата одного із цих векторів розвитку призведе до руйнування держави. Для оптимального українського розвитку потрібно знайти співвідношення між Заходом, Сходом і Півднем [4].

До аналогічного висновку доходять і інші українські дослідники, зокрема М. Герасіна, М. Панов і В. Журавський говорять про те, що «розпад СРСР і проголошення незалежності України, докорінні зміни в геополітичному просторі Східної Європи поставили перед новим українським керівництвом невідкладне завдання – розробити власну геополітичну стратегію. Цілком виправдано був визначений курс на встановлення та розвиток відносин України з європейськими країнами, входження в європейські економічні й політичні структури, але зовнішньополітичний курс нашої держави обов'язково має бути багатовекторним. Знаходячись на європейському перехресті в складній системі міжнародних координат, будучи одночасно частиною Центрально-Східної та Південно-Східної Європи, Україна не може не розвивати тісні відносини з усіма країнами цих регіонів» [7].

Таким чином, сучасна геополітична думка в Україні в розрізі різних наукових шкіл єдина у своєму

висновку про те, що під час вироблення геополітичного коду України необхідно враховувати традиційну багатовекторність зовнішньої політики й розвивати рівноцінно тісні відносини за трьома напрямками: Захід, Схід, Південь.

Однак усі вище проаналізовані теорії щодо об'єктивно вірного з історичного й геополітичного боку виведення геополітичного коду України були представлені до подій української кризи 2014–2015 рр. і не враховували можливості зовнішньої агресії з боку одного з найбільш традиційно активних векторів зовнішньополітичного й зовнішньоекономічного співробітництва України. Безсумнівно, вибір геополітичної стратегії України з моменту своєї незалежності до 2014 р. був зумовлений особливостями географічного розташування та традиційних історичних зв'язків, але натепер українська держава стоїть на етапі чергової зміни свого геополітичного коду з урахуванням нових зовнішньополітичних і внутрішньополітичних викликів.

Аналіз сучасного геополітичного коду України повинен починатися з урахування його трьохрівневості: місцевого – оцінка відносин із сусідніми прикордонними державами; регіонального – вплив і роль України в регіоні Європи; всесвітнього – статус України на політичній карті сучасного світу.

Для української держави на сучасному етапі найважливішими є місцевий і регіональний рівні визначення геополітичного коду, тому що саме від правильності їх вибору насамперед залежить національна безпека держави (включаючи її політичну, економічну, енергетичну й військову складову частини).

Україна межує із 7 країнами: Росія, Білорусь, Польща, Словаччина, Румунія, Молдова, Угорщина, в тому числі з Росією та Румунією не тільки на суші, але й на морі. Через Босфор стратегічним сусідом України виступає Туреччина. Тому традиційно на місцевому рівні українська держава прагне проводити багатовекторну політику, засновану на принципах «рівноправного взаємовигідного співробітництва з усіма зацікавленими партнерами, виходячи насамперед із потреби забезпечення безпеки, захисту суверенітету й територіальної цілісності України», визначених у Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 2010 р. Крім того, Україна як «європейська держава здійснює відкриту зовнішню політику й прагне до запобігання конфліктам у регіонах, що межують з Україною, та врегулювання наявних конфліктів» [3].

Регіональний рівень визначення геополітичного коду залежить насамперед від факторів політико-географічного розташування України в центральній частині Східної Європи, на перетині транспортних шляхів з Європи в Азію та зі Скандинавських країн в країни Середземноморського регіону. Таке розташування України на перехресті важливих торгових шляхів сприяло економічним і суспільно-політичним відносинам з іншими державами ще

в часи Київської Русі. Через Україну з півночі на південь (по Дніпру) проходив важливий шлях «із варяг у греки», яким здійснювалися всебічні зв'язки з народами північної Європи, Малої Азії, Причорномор'я, Криму й інших економічно й культурно розвинених регіонів, тісно пов'язаних з Римською імперією та Грецією.

Натепер вигідність торгових комунікацій, які проходять через Україну, зумовлена наявністю Чорного й Азовського морів і судноплавного Дунаю. Через практично незамерзлі порти Чорного, а також Азовського морів, річку Дунай здійснюються водно-транспортні зв'язки з багатьма країнами. Дунай і його судноплавні притоки протікають по території семи європейських країн. До того ж відстань до багатьох країн незначна: морем від Одеси до Констанци (Румунія), наприклад, – 180 км, від Одеси до Варни (Болгарія) – 340 км, від Одеси до Стамбула (Туреччина) – 630 км. Розгалужена мережа Дунаю та її судноплавних притоків у східній частині Західної Європи й у Центральній Європі сприяє зростанню імпортно-експортних перевезень через названі водні магістралі [11].

Ураховуючи всі ці фактори місцевого й регіонального значення, Україна аж до 2014 р. намагалася повністю відповідати своєму середньому політико-географічному положенню як центральноєвразійська держава й будувала свою зовнішню політику на основі багатовекторності. Таке маневрування спостерігалось за всіма напрямками зовнішньої політики, економіки й навіть у сфері воєнної безпеки. Розглянемо об'єктивну результативність такого обраного геополітичного коду – рівноцінної підтримки Західного, Східного й Південного векторів зовнішньої політики.

На сучасному етапі вибір такого геостратегічного курсу дискредитував себе по всіх напрямках. Насамперед цікава ситуація за зовнішньоекономічними показниками.

З усіма країнами-сусідами Україна ще в 90-х рр. підписала договори про дружбу й співпрацю та налагодила тісні економічні відносини. Водночас ще напередодні 2014 р. (за даними Держслужби статистики) п'ять із них входили в десятку найбільших торговельно-економічних партнерів України за товарообігом: Росія – \$38,2 млрд, Польща – \$6,6 млрд, Туреччина – \$5,7 млрд, Білорусь – \$5,6 млрд, Угорщина – \$3 млрд [2]. Така політика умовно повинна була гарантувати стабільність української економіки. Однак за всім зовні безпастим положенням справ із Російською Федерацією та з Білоруссю завжди спостерігалось негативне для України сальдо. Причому у випадку з Росією імпорту перевищував експорт на рекордну цифру – \$8,2 млрд.

Західні країни – сусіди України й особливо Польща – традиційно мали приблизно рівне сальдо товарообігу, а іноді й перевищення експорту над

імпортом. І бачили в Україні країну, яка потенційно може мати найкращий, перспективний, швидко висхідний ринок, водночас найбільшою перспективою економічних відносин були малі й середні компанії, тобто саме та галузь економіки України, яка вимагала найбільшої підтримки. Але явно ускладнювало розширення та поглиблення цих відносин те, що Україна – не член ЄС.

Що стосується Туреччини, то у 2012 р. завдяки своєму економічному потенціалу Україна була визначена як країна, з якою відносини Туреччини будуть розвиватися в пріоритетному напрямку.

Ситуація різко змінилася після 2014 р. Так, у 2015 р. Білорусь ввела обов'язкову санітарно-гігієнічну експертизу української продукції, що імпортується в країну. Це рішення фактично паралізувало український експорт до Білорусі. Росія ж відкрила повномасштабну «торгову війну» проти України у вигляді продовольчого ембарго й у кінці грудня 2015 р. включила Україну в список країн, проти яких введені торгові обмеження. Крім того, з 1 січня 2016 р. Росія припинила дію договору про зону вільної торгівлі щодо України й ввела мита на українські товари. Україна у відповідь заборонила імпорт із Росії також ряду товарів, а з 1 січня 2016 р. ввела торгові мита на російські товари. У такій ситуації Київ почав пошук альтернативних шляхів постачання українських товарів. Як один із варіантів постачання в Азію в обхід Росії – шлях Україна – Грузія – Азербайджан – Казахстан.

Не менш сумним для України як результат недалекоглядності її геополітики є питання військової безпеки. Першим і найбільш значущим у списку «проб і помилок» є добровільна відмова від ядерної зброї в 1994 р. Не прийми перший уряд України це доленосне рішення, країна могла б зараз бути шостою у світі країною з офіційним ядерним статусом, що автоматично робило б її більш значущим гравцем на міжнародній арені. Звичайно, для цієї відмови були свої об'єктивні причини: тиск ззовні, проблеми з обслуговуванням та утилізацією ядерної зброї, проблеми з фінансуванням і підготовкою персоналу і так далі. Крім того, підкуповували гарантії США, Великобританії та Росії за Будапештським меморандумом 1994 р. «поважати незалежність, суверенітет та наявні кордони України <...>, утримуватися від економічного примусу <...>, утримуватися від загрози силою або її застосування проти територіальної цілісності або політичної незалежності України, й що ніякі їх озброєння ніколи не будуть застосовані проти України» [6].

У результаті в ювілейний 20-й рік підписання Меморандуму одна з країн-гарантів анексувала український Крим, фінансує та підтримує терористів на Донбасі. Україна ж у відповідь утримує бойовиків від подальшого наступу й продовжує діяти в рамках міжнародного права – дотримується мирного плану за договорами Мінськ – 1 і Мінськ – 2.

У січні 2015 р. Верховна Рада України визнала Росію державою-агресором, а самопроголошені ДНР і ЛНР – терористичними організаціями.

Продовжуючи відстоювати свою територіальну цілісність виключно в рамках міжнародного правового кола, Україна у 2017 р. ініціювала процес позов до міжнародного суду ООН щодо порушення Росією міжнародної конвенції про заборону фінансування тероризму й підтримки терористів на Донбасі з відшкодуванням збитків за безперервні й систематичні порушення обох конвенцій. У листопаді 2019 р. міжнародний суд ООН визнав прийнятною скаргу у справі України проти Російської Федерації щодо порушення Росією Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму й відхилив заперечення Росії, яка вимагала від суду закрити справу й стверджувала, що ця конвенція не може бути застосована щодо її допомоги бойовикам на Сході України [12].

Наступним фактором послаблення української безпекової політики став вибір позаблокового статусу країни, прописаний у законі «Про засади зовнішньої політики України» від 1993 р. Водночас усі її сусіди входять в один із двох військових союзів: Румунія, Словаччина, Угорщина й Польща – члени НАТО; Росія та Білорусь – члени Організації Договору про колективну безпеку. Одночасно із цим чисельність власних збройних сил України також неухильно скорочувалася: після розвалу СРСР загальна чисельність особового складу становила 780 000 осіб, а надалі приймалися державні програми розвитку Збройних сил України, які неодмінно передбачали їх скорочення. У 2012 р. Міністерство оборони України розробило проєкт реформи Збройних сил, який передбачав поетапне скорочення їх чисельності до 70 000 військовослужбовців у 2017 р. Крім того, необхідно враховувати високотехнологічність сучасних війн, а техніка й озброєння в Україні також неухильно скорочувалися та не поновлювалися.

У результаті в ході несподіваної військової агресії з боку Росії Україна виявилася не захищеною, не будучи членом жодного військово-політичного блоку й водночас не маючи достатнього власного озброєння, військової техніки, збройних сил. А з НАТО Україна натепер має Хартію «Україна – НАТО», підписану президентом Леонідом Кучмою в 1997 р., завдяки якій в Україні є можливості співробітництва з НАТО в усіх сферах, включаючи військово-політичну. Згідно з документом НАТО не може надавати Україні військову допомогу контингентами, але зброю продавати Україні може. Приклад такої співпраці – це рішення Хорватії про передачу Україні 14 вертольотів Мі-8МТВ-1 для підтримки в боротьбі проти терористів.

Оцінивши небезпеку такої незахищеності, 23 грудня 2014 р. на засіданні Верховної Ради України більшістю голосів (303 357 присутніх) був

прийнятий законопроект № 1014-3 «Про внесення змін у деякі закони України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості». У пояснювальній записці до законопроекту зазначається, що відмову від позаблокового статусу України обґрунтовано агресією Російської Федерації проти України. «Агресія Російської Федерації проти України, незаконна анексія нею Автономної Республіки Крим, ведення проти нашої держави так званої «гібридної війни», військово втручання в східних регіонах України, постійний військовий, політичний, економічний та інформаційний тиск із боку Росії зумовлюють необхідність пошуку ефективніших гарантій незалежності, суверенітету, безпеки й територіальної цілісності України».

У результаті прийняття законопроекту були внесені зміни в базові закони України, що регулюють її зовнішню політику. Так, із закону «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» вилучається норма, яка закріплює позаблоковий статус України. У розділі про основні засади зовнішньої політики закону закріплена норма про поглиблення співпраці з НАТО для досягнення критеріїв, необхідних для набуття членства в цій організації. У закон «Про основи національної безпеки України» додається положення, згідно з яким серед пріоритетів національних інтересів – інтеграція України в європейський політичний, економічний, правовий простір із метою набуття членства в Європейському Союзі й у НАТО [13].

Багатовекторна зовнішня політика, заснована на принципах міжнародного права й підтримання дружби й співробітництва з усіма країнами-сусідами, здійснювалася в Україні й у питаннях врегулювання територіальних суперечок. Прикладом може слугувати українсько-румунська суперечка про статус о. Зміїний, яка завершилась у 2009 р. рішенням Міжнародного суду ООН. Було визначено, що острів Зміїний, акваторія якого, за оцінками експертів, багата вуглеводнями, не може вважатися частиною прибережної лінії України в разі визначення середньої лінії під час делімітації континентального шельфу й виняткової економічної зони. У підсумку під юрисдикцію Бухареста відійшло 79,34 % спірних територій навколо острова в Чорному морі, хоча сам острів (який являє собою скелю), залишився у власності України [1].

Однією з головних цілей визначення геополітичного коду держави є розробка на його основі концептуальної бази національної безпеки. У «Стратегії національної безпеки України» від 2007 р. безпосередніми зовнішніми загрозами виділялися: наявність не врегульованого конфлікту в придністровському регіоні Республіки Молдова; нерозв'язаність питання щодо розмежування лінією державного кордону акваторії Чорного й Азовського морів і Керченської протоки, відсутність демаркації державного кордону України з Російською Федерацією, Республікою Білорусь

і Республікою Молдова й наявність неврегульованих проблемних питань, пов'язаних із тимчасовим перебуванням Чорноморського флоту Російської Федерації на території України [9].

Перебуваючи на шляху зміни свого геополітичного коду й під впливом нових, неврахованих у попередній стратегії загроз, у 2015 р. вийшла нова редакція Стратегії національної безпеки України. Тут головною темою всіх розділів документа є «агресивні дії Росії» та, як наслідок, порушення територіальної цілісності України [10]. Ті ж питання підіймаються і в новій редакції Військової доктрини України від 2015 р. [8].

Безсумнівно, натеper це найактуальніші загрози національній безпеці України. З цих документів можна зробити очевидний висновок про докорінну зміну у визначенні геополітичного коду України. Один із найбільш традиційно активних для держави векторів зовнішньої політики – східний – перетворився з друга на ворога.

Висновки. Виходячи з вищерозглянутих особливостей політико-географічного положення держави й враховуючи сучасні виклики й загрози, геополітичний код України необхідно піддати трансформації, ґрунтуючись на об'єктивних чинниках сучасного внутрішньополітичного й зовнішньополітичного становища України.

Насамперед традиційно важливий для держави історико-культурний фактор залишає незмінним багатовекторність зовнішньої політики України. Водночас на перший план повинен бути виведений західний вектор (Європейський Союз) та особливо сусідні держави (Польща, Угорщина, Словаччина). Що стосується східного вектора (Російська Федерація та Білорусь), то тут відносини в перспективі повинні будуватися на принципі прагматизму й виключно в рамках торговельно-економічного партнерства.

Ідеологічний фактор, коли союзники й супротивники відбираються за принципом ідеологічної близькості, також повинен бути перенаправлений у бік Заходу, особливо враховуючи остаточно визначений для України курс на євроінтеграцію.

Фактор географічного положення України із суто географічного боку відводить їй роль середньої європейської держави на основі рівновіддаленості й дозволяє займати нейтральну позицію. Проте результат такої оманливої думки доведено останніми подіями, тому в такому напрямі трансформація повинна відбутися не з географічної, а з геополітичної ознаки. Така ознака виводить Україну із середини Європи на околицю Європейського Союзу й тому повинна бути врахована під час пошуку нових шляхів забезпечення своєї національної безпеки. А через те, що натеper головною загрозою є загроза територіальній цілісності, то єдино правильним варіантом може стати членство України в НАТО.

Нарешті, економічний фактор повинен виходити з особливостей політико-географічного розташування України. У такому ключі для держави рівноцінно важливо збереження партнерства за всіма трьома напрямками (Захід, Схід, Південь). Причому якщо для Західного напрямку натепер є всі підстави розраховувати на дружні й перспективні партнерські відносини, то для Східного такі очікування в найближчому майбутньому нездійсненні. Тому необхідний пошук нових секторів економічного співробітництва, які компенсували б втрату східного вектора. І в такій ситуації вкрай важливо активізувати свої зусилля на третьому напрямі – Півдні, особливо враховуючи, що в сучасних геополітичних умовах Туреччина, Болгарія та Румунія тепер розглядають Україну не тільки як перспективного європейського торговельно-економічного партнера, але і як ідеологічно близьку державу.

Таким чином, можна констатувати, що Україна пройшла черговий етап трансформації свого геополітичного коду, етап, який супроводжувався зміною політичної влади й остаточного визначення в бік євроінтеграції. Перехід цей супроводжувався згубними для держави явищами, такими як глибока соціально-політична й економічна криза, загроза територіальній цілісності й військова агресія сусідньої держави.

Сучасна зовнішня політика України повинна будуватися на розумінні свого нового геополітичного коду, який за збереження багатовекторності залишає за собою лише економічну складову частину цього поняття. Політичні пріоритети спрямовані тепер виключно на Захід із повним усвідомленням своєї геополітичної ролі як повноцінної європейської держави, яка будує свою політику на принципах демократії, прав людини й на вільних ринкових відносинах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. В Украине возможны «территориальные конфликты». *Inpress.ua*. 3 липня 2013 р. URL: <http://inpress.ua/ru/politics/12614-v-ukraine-vozmozhny-territorialnye-konflikty>.
2. Географічна структура зовнішньої торгівлі за 2014 рік. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01 липня 2010 р. № 2411-VI / *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.
4. Ігнат'єва Т.В. Українські землі в російських геополітичних кодах розвитку. *Збірник наукових праць «Політологічні студії»*. 2010. Випуск 1. С. 33–41.
5. Мадіссон В.В., Шахов В.А. Сучасна українська геополітика. Київ : Либідь, 2003. 176 с.
6. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї : Міжнародний документ від 05 грудня 1994 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/998_158.

7. Політологія: Академічний курс : підручник / М.І. Панов, Л.М. Герасіна, В.С. Журавський. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. 520 с.

8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 р. «Про нову редакцію Воєнної доктрини України» : Указ Президента України від 24 вересня 2015 р. № 555/2015 / Президент України. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>.

9. Про Стратегію національної безпеки України : Указ Президента України від 12 лютого 2007 р. № 105/2007 (втратив чинність). *База даних «Законодавство України»*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/105/2007>.

10. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 р. «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента від 26 травня 2015 р. № 287/2015. *База даних «Законодавство України»*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.

11. Регіональна політика України. URL: <http://i-bictashev.narod.ru/index/0-38>.

12. Суд ООН визнав прийнятність скарги України про підтримку Росією тероризму на Донбасі. *Європейська правда*. 8 листопада 2019. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2019/11/8/7102822/>.

13. Україна отримала статус «неблокового». *Кореспондент.net* : веб-сайт. 23 декабля 2014. URL: <http://korrespondent.net/ukraine/politics/3459650-ukrayna-otkazalas-ot-vneblokovo-ho-statusa>.

14. Flint C., Taylor P. J. *Political Geography: World-Economy, Nation-State and Locality*. 6th Edition. Prentice Hall, 2011. 340 p.

15. Gaddis J.L. *The Cold War: A World History*. New York, 2019. 711 p.

16. George A.L. The “Operational Code”. A Neglected Approach to the Study of Political Leaders and Decision-Making. 1967. 65 p. URL: https://www.rand.org/pubs/research_memoranda/RM5427.html.

17. Hlihor C. Geopolitics: From a Classical to a Post-modern Approach. *Italian Academic Publishing*. 2014. P. 258–259.

18. Treasury Announces New Designations of Ukrainian Separatists and their Russian Supporters. URL: <https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/j19993.aspx>.

REFERENCES:

1. V Ukraine vozmozhny «territoryalnye konflikty» [“Territorial conflicts” are possible in Ukraine]. *Inpress.ua*. Lypen 1, 2013. URL: <http://inpress.ua/ru/politics/12614-v-ukraine-vozmozhny-territorialnye-konflikty> [in Ukrainian].
2. Heohrafichna struktura zovnishnoi torhivli za 2014 rik [Geographical structure of foreign trade in 2014]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy Pro zasady vnutrishnoi i zovnishnoi polityky vid 2010 r. [Law of Ukraine on the Principles of Domestic and Foreign Policy of 2010] URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> [in Ukrainian].
4. Ihnatieva, T.V. (2010) Ukrainski zemli v rosiiskykh heopolitychnykh kodakh rozvytku [Ukrainian lands in the Russian geopolitical codes of development]. *Zbirnyk naukovykh prats “Politolohichni studii”*. Vypusk 1. P. 33–41 [in Ukrainian].

5. Madisson, V.V., Shakhov, V.A. (2003) Suchasna ukrainska heopolityka [Modern Ukrainian geopolitics]. K.: Lybid, 176 pp. [in Ukrainian].

6. Memorandum pro harantii bezpeky u zviazku z pryednanniam Ukrainy do Dohovoru pro nerozpovsiudzhennia yadernoi zbroi [Memorandum on security guarantees in connection with Ukraine's accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons] URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/998_158 [in Ukrainian].

7. Panov, M.I., Herasina, L.M., Zhuravskiy, V.S. (2006) Politolohiia: Akademichnyi kurs: pidruchnyk [Political Science: Academic course: textbook]. K. : Vydavnychii Dim "In Yure". 520 pp. [in Ukrainian].

8. Pro novu redaktsiiu Voiennoi doktryny Ukrainy vid 2015 r. [On the new version of the Military Doctrine of Ukraine from 2015] URL: <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443> [in Ukrainian].

9. Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy vid 2007 r. [On the National Security Strategy of Ukraine from 2007] URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/105/2007> [in Ukrainian].

10. Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy vid 2015 r. [On the National Security Strategy of Ukraine from 2015] URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> [in Ukrainian].

11. Rehionalna polityka Ukrainy [Regional policy of Ukraine] URL: <http://i-bictashev.narod.ru/index/0-38> [in Ukrainian].

12. Cud OON vyznav pryiniatnist skarhy Ukrainy pro pidtrymku Rosiieiu teroryzmu na Donbasi [The UN Court has recognized the admissibility of Ukraine's complaint about Russia's support for terrorism in Donbas]. Yevropeiska pravda. Lystopad, 8 2019. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2019/11/8/7102822/> [in Ukrainian].

13. Ukrayna otkazalas ot vneblokovooho statusa [Ukraine renounced non-aligned status] URL: <http://korrespondent.net/ukraine/politics/3459650-ukrayna-otkazalas-ot-vneblokovooho-statusa> [in Russian].

14. Flint, C., Taylor, P.J. (2011) Political Geography: World-Economy, Nation-State and Locality – 6th Edition: Prentice Hall. 340 p. [in English].

15. Gaddis, J.L. (2019) The Cold War: A World History. New York. 711 p. [in English].

16. George, A.L. (1967) The "Operational Code" A Neglected Approach to the Study of Political Leaders and Decision-Making. 65 p. https://www.rand.org/pubs/research_memoranda/RM5427.html [in English].

17. Hlihor, C. (2014) Geopolitics: From a Classical to a Postmodern Approach: Italian Academic Publishing, P. 258–259. [in English].

18. Treasury Announces New Designations of Ukrainian Separatists and their Russian Supporters URL: <https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/jl9993.aspx>. [in English].

Transformation of the modern geopolitical code of Ukraine: problems and prospects

Hilchenko Olena Leonidivna

PhD in Political Science, Associated Professor,
Head of the Chair for International Relations and Foreign Policy,
Mariupol State University
Budivelnikiv avenue, 129-A, Mariupol,
Donetsk region, Ukraine

The paper substantiates the necessity of further transformation for the geopolitical code of Ukraine on the basis of the analyzed modern challenges and threats to the national security of the state. The relevance of the study is that the domestic and foreign policy processes taken place in today's Ukraine make the main guidelines of the geopolitical code of the state to be transformed.

The purpose of the study is to analyse the transformation of the modern geopolitical code of Ukraine based on the analysis of the factors of the domestic and foreign policy of Ukraine. Several methods of political science are used in the work: system approach, institutional approach, critical-dialectical and functional methods. The main models of the geopolitical code of Ukraine, presented in the researches of Ukrainian political scientists V. Maddison, V. Shakhov, M. Gerasina, M. Panov, V. Zhuravsky and T. Ignatieva are analysed.

The paper analyses the local and regional levels of determining the geopolitical code of Ukraine and provides an assessment of its effectiveness to ensure the national security of the state (including its political, economic and military component). The profitability of the political and geographical location of Ukraine is determined. It is concluded that the factor of the geographical position of Ukraine as a central European state has traditionally formed the multi-vector nature of Ukraine's foreign policy. But now the western vector must be brought to the fore. While concerning the eastern vector, the relations in the future must be constructed on the principle of pragmatism and exclusively within the framework of trade and economic partnership.

The security factor is analysed, namely the voluntary renunciation of nuclear weapons and their consequences, the non-aligned status of the country and further changes in the basic laws of Ukraine which regulate its foreign policy. In this direction of the transformation of the geopolitical code and before the threat of violation of territorial integrity, the only correct option may be Ukraine's membership in NATO.

It is concluded that Ukraine needs to build a modern foreign policy based on an understanding of its new geopolitical code. Political priorities have to be directed exclusively to the West. Ukraine is to consider the state geopolitical role as a full-fledged European state that builds its policies on the principles of democracy, human rights and free-market relations.

Key words: geopolitical code, transformation, models of geopolitical code, political-geographical location, multi-vector, non-aligned status, national security.